

Ово потврђује повесница развитка и напретка човечанства.

Све оно, чиме се дичи и поноси данашња образованост, а посебице да речемо, све оно, што је утврдило веру; облагородило обичаје; распрострло љубав и братство међу људима; што је унапредило и усавршило данашње науке; што је узвисило и облагородило уметности; устостручило и изоштрило вештине и занате; разгранало трговину и светски обрт; једном речи : све оно, што је подигло достојанство човека окрепило снагу народа - све је то плод слободе човека, слободе народа!

Мада се толико дивимо данашњем напретку човечанства, ипак не можемо, да не помислимо, да би тај напредак још горостаснији био, да су сви људи и сви народи, у сва времена и у свима приликама, уживали слободу.

Са историјом у руци, дало би се доказати, да је небројено најврлијих духова, морало подлећи у загушљивом зраку ропства; док су други дошли до слободе, да се могу развијати и напредовати; да је борба столећима трајала; док су народи себи извојевали слободу, да могу њоме напред корачати.

На основу ово неколико речи, даје се појмити, како је важна књига, која разлаже и испитује начело слободе.

Могло би нам се замерити, да прецењујемо своју снагу, када би се овде упустили, да критикујемо мисли и разлоге, тако славног списатеља, као што је Мил.

Ми знамо, да наш читалачки свет, може сам судити о мислима, које се у овој књизи разлажу; но ипак држимо да смо дужни да кажемо реч две, и о самој књизи.

По саоме наслову књиге, могао би читалац помислити, да ће Мил испитивати и разлагати установе, које у данашњим државама, и према степену данашње политичке зрелости и науке о држави, јемче слободу човека, слободу народа.

Мил претпоставља, да је држава уређена и снабдевена тим слободним установама, па испитује као филозоф, шта унапређује слободу, а шта смета развитку њезином; па напослетку излаже и разлозима поткрепљује све оно, што он држи, да уназађује слободу личности.

Многи ће, прочитавши и проучивши Милове разлоге, мислити, да је Мил и сувише брижан, да ће се изгубити слобода. И то мишљење може се одржати, само ако се узима из својих добрих разлога; али мимо тога, у једноме ћемо се сви сложити, а то је, да одамо признање, тако чувеном списатељу, зато што се он труди, да обрати пажњу мислећих људи, на опасности, које по његовом мишљењу, прете слободи.

Мил вели одмах у уводу своје књиге, да се слобода не може применити на недозреле људе или народе, који се налазе, тако рећи још у своме детињству, па још нису дозрели, да могу уживати слободу.

На западу је некако ушло у обичај, да се и наш народ, и други сродни нам народи, који су с нама заједно, једне и хује судбине, сматра као народ, који још није толико напредовао у образованости, да је сазрео, да се може користити благодетима слободе.

Странци, који су имали прилике и потрудили се, да савесно проуче нашу прошлост, главне и значајне црте, нашег народног карактера, уверили су се сасвим у противно.